

أوراق عمل

المؤتمر السادس للتدقيق الشرعي
علم البنوك والمؤسسات المالية الإسلامية
7 أبريل 2017
(إسطنبول - تركيا)

شورى للاستشارات الشرعية
Shura Sharia Consultancy

المؤتمر السادس للتدقيق الشرعي على البنوك والمؤسسات المالية الإسلامية

6. İslamî Bankalar ve Finans Kurumları Şer'î Denetim Konferansı

(İstanbul – Türkiye) 7 - 9 Nisan 2017

(إسطنبول – تركيا) 7-9 أبريل 2017

الجلسة الأولى

التدقيق الشرعي على البنوك التشاركية والمؤسسات المالية الإسلامية بتركيا

إعداد

د. محمد طلحة

مدير عام شركة إصفا للاستشارات

تركيا

İSLÂMÎ FİNANSTA DANIŞMA KURULLARININ ROLÜ – TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Mehmet ODABAŞI

ÖZET

Gerek dünyada gerekse ülkemizde son yarım yüzyılda yapılan fıkıh çalışmalarında en önemli katkının İslâmî bankacılık faaliyetleri ile toplu içtihat gayretlerinden geldiğini söylemek bir abartı sayılmaz. Toplu içtihat faaliyetlerinin sahabe döneminden itibaren aslında şura / kurul içtihadı şeklinde gerçekleştiği bilinen bir gerçektir. Dünyada pek çok örneği bulunan toplu içtihat merkezleri ve akademileri yanında ülkemizde bu anlamdaki en büyük hizmetin Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından verildiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte gerek ulaştığı kitle gerekse ilgilendiği fikhî alan bakımından Din İşleri Yüksek Kurulu kadar olmasa da, ülkemizde İslâmî finans alanında faaliyet gösteren Katılım Bankaları ile Katılım Sigortaları tarafından oluşturulan Danışma Kurullarının, hayatın içinden finansal meseleler hakkında fetva vererek veya pek çok sorun hakkında fikhî çözümler üreterek fıkıh için teorik olmaktan öte pratik katkı sağladıkları göz ardı edilmemelidir. Biz bu çalışmamızda genel olarak ideal bir Danışma Kurulu yapılanması hakkındaki görüşlerimizi açıklayacak ve Türkiye'deki Danışma Kurullarının yapısı, çalışma usulleri ile Katılım Bankacılığı ve Katılım Sigortacılığı için taşıdıkları öneme işaret edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: İslami Bankacılık, İslami Sigorta danışma kurulu, içtihat, fetva, kurul içtihadı.

The Role of Advisory / Shari'ah Boards in Islamic Finance – The Case of Turkey

It should not be regarded as an exaggeration to state that the most important contribution to the studies in the field of Islamic Law both in Turkey and throughout the world have been made by the activities, researches as well as the efforts of joint Ijtihads –independent reasoning – done in the field of Islamic Banking for the last fifty years. Today it is known that the roots of the efforts of joint Ijtihad goes back to the period of Companions of Prophet (pbuh) in which some of the activities of independent reasoning used to be performed in the form of Committees or Councils. In addition to many examples of joint Ijtihad Committees, Councils and Academies around the world, we can say that the Supreme Council of Religious Affairs is somewhat the equivalent body performing the similar activities in Turkey. On the other hand, the Shari'ah Boards, formed within the Participation Banks and the Participation Insurance

Sigorta kavramlarını kullanmaktan çekinmeyeceğiz. Çünkü özden uzaklaşarak bir kavram tartışmasına yol açmak niyetinde değiliz. Adlandırma ne şekilde olursa olsun her halükarda bilinmesi gereken en önemli husus, “Katılım Bankacılığı” uygulamalarının temelde İslam Hukuku ilkelerine dayanması gerektiği ve bunun asla göz ardı edilemeyecek bir unsur olduğudur. Zaten, “Gerek fon toplama gerekse fon kullandırma bakımından tüm işlemlerin, İslam Hukuku kurallarına göre gerçekleştirildiği bankacılık modeli”¹ diye yapılan faizsiz bankacılık tanımı, bu sistemin hangi temeller üzerine kurulu olduğunu açıkça göstermektedir.

Şu halde genel olarak İslami finans kuruluşları ve katılım bankaları, faizli işlemlerden uzak durma, ticaret ve ortaklık yöntemlerinin helal olması, akitlerde tarafları anlaşmazlığa sürükleyecek belirsizliklere ve haramı serbest hale getirecek şartlara yer vermeme, İslam Hukuku’na göre ticarete konu olamayacak nesnelerin ve hizmetlerin (içki, domuz eti, müstehcen yayınlar, İslâmî değerlerle alay eden eserler, insan organları vs.) ticaretini yapmama ve ticarete tarafların karşılıklı rızasına yer verme, kumarın yasak oluşu gibi İslam Hukuku kurallarına uymak zorundadırlar. İlgili kuruluşların bu temel kurallarla ilgili konularda görüş ve fetva aldıkları makam ise Şer’î Kurul / Danışma Kurulu’dur.

I. DANIŞMA KURULU’NUN TANIMI VE ÖNEMİ

Danışma Kurulu’nu, “*Genelde İslam Hukuku özelde ise İslam Ticaret Hukuku (muâmelât fıkhi) ve İslam İktisadı alanlarında uzman kişilerden oluşan; İslami bankanın geliştirdiği ürünler, yaptığı işlemler ve akdettiği sözleşmeler hakkında özelde İslami Finans prensipleri, genelde İslam Hukuku kuralları doğrultusunda karar veren bağımsız yapıya sahip bir organizasyondur*” diye tanımlayabiliriz. Bu kurul, hizmet verdiği müessesenin bünyesinde oluşturulabileceği gibi ilgili müessese bu hizmeti dışarıdan da alabilir.

Katılım Bankaları’nın ve helal kazanç kaygısıyla faaliyet gösteren tüm finansal ve ticari kuruluşların en temel misyonu faizsizlik ve helal kazançtır. Bu misyonu canlı tutacak, geliştirecek ve savunacak mekanizmaları kurmak ve bununla da yetinmeyip onları güçlü kılacak ve donanımlı hale getirecek çalışmaları yapmak da bu kurumlar için vazgeçilmez bir ödevdir. İşlemlerin faizsiz ve helal olması bir farz olduğuna göre, bu farzı ifa edebilmek uğruna gerekli olan diğer unsurların varlığı da zorunluluk

1- el-Heytî, Abdürrezzâk Rahîm, *el-Mesârifü 'l-İslâmiyye beyne 'n-nazariyyeti ve 't-tatbîk*, Dârü Üsâme li'n-neşr, Ürdün 1998, 173-174.

Companies, and their practical contributions, rather than focusing on theoretical problems, in issuing Fatwas regarding a great number of daily life-related financial issues or in offering solutions to many religious questions, needless to say, deserves to be underlined here, even though their services are not as efficient as the services of the Supreme Council for Religious Affairs in terms of both the richness and multiplicity of covered fields and the relatively higher percentage of the population reached by that body. The purpose of this study is not only to share our own views on how an ideal Shari'ah Board has to be structured but also to discuss the structures, working principles and the importance of the Shari'ah Boards of the Participation Banks and the Participation Insurance Companies in Turkey.

Key words: Islamic Banking, Islamic Insurance Company, Shari'ah Board, Ijtihad, Fatwa, Ijtihad by the Council.

GİRİŞ

Türkiye uygulamasında “Katılım Bankacılığı” adı verilen faizsiz bankacılık sistemi için dünyada en yaygın olarak kullanılan kavram İslâmî Bankacılık’tır (Islamic Banking, الصيرفة الإسلامية). Bu isimlendirme, faizsiz bankacılık uygulamalarında İslam Hukuku kurallarının esas alındığını daha açık bir şekilde göstermekle birlikte, yapılan hataların İslam’a mal edilmesi riskini de taşımaktadır. “İslâmî olan” ile “İslâm Hukuku kurallarına uygun olan” arasında önemli bir fark bulunduğu için İslam Hukuku kurallarını esas alarak faaliyet gösteren bankalara İslâmî Banka yerine “Katılım Bankası” veya “Faizsiz Banka”; bu tür bankacılık faaliyetine de “Katılım Bankacılığı”, “Kâr Paylı Bankacılık” veya “Faizsiz Bankacılık” denilmesinin daha uygun olacağı kanaatinde olmakla birlikte yaygın kullanım dolayısıyla İslâmî Banka ve İslâmî Bankacılık tabirlerinin kullanılmasında bir sakınca olmadığını düşünüyoruz.

Bir disiplin ve bir ilim olarak İslam Hukuku’nda, insan faktörü, fetva ve içtihat dolayısıyla yoğun bir şekilde devrede bulunmaktadır. Bu yüzden de hatalı karar verme, farklı hatta çelişkili ve birbirine tamamen zıt karar alma, kimi zaman da fikhî tutarlılık adına insanların ihtiyaçlarını ve değişen şartları göz ardı etme ihtimalleri her zaman vardır. Halbuki bir din olarak İslam’da bu söylediğimiz ihtimallerin hiçbirisi yoktur. İşte “İslâmî” sıfatı kullanılarak yapılan bir işteki hatanın veya başarısızlığın, İslâm’a mal edilmesi riskini göz önünde bulundurduğumuz için, Türkiye’de İslâmî Bankalar için kullanılan Katılım Bankası, İslâmî Sigorta için kullanılan Katılım Sigortası gibi tabirlerin daha yerinde olduğunu düşünmekteyiz. Bununla birlikte yaygın kullanımdan dolayı İslami Bankacılık, İslami Finans, İslami

çalışmaların dağınık ve plansız olması sebebiyle sonuç getirici nitelik taşımadığını söylememiz mümkündür.

II. TÜRKİYE'DE DANIŞMA KURULLARI

A. GENEL BİLGİLER

Türkiye’de İslami finans denince akla gelen en önemli kuruluşlar katılım bankalarıdır. Ancak İslami Finans alanında büyümeler kaydedildikçe buna bağlı olarak yeni sektörler de doğmaktadır. Türkiye’de 2009 yılından itibaren katılım bankalarının yanında tekafül eksenli katılım sigortaları da faaliyete geçmiş bulunmaktadır. Şu halde Türkiye’de İslami finans kuruluşlarını en çok bilinenleri esas alarak genel anlamda iki ana grup halinde inceleyebiliriz⁴:

1. Katılım Bankaları: Katılım bankaları, Türkiye’ye Özel Finans Kurumları olarak girmişler ve günümüzde faaliyetlerini artık “Katılım Bankası” adıyla yürütmektedirler. Katılım Bankaları Türkiye’de çeyrek asırdan fazla bir tecrübeye sahiptir. Katılım Bankaları genelde kendi bünyelerinde Danışma Kurulları oluşturmuş kuruluşlardır. Yeni kurulan kamu katılım bankalarından birisi ise Danışma Kurulu hizmetini bağımsız bir fikhî danışmanlık firması olan İsfacademy’ firmasından almaktadır.
2. Katılım Sigortaları (Tekafül Şirketleri): İslami finans kuruluşları arasında yer alan Katılım Sigortaları ülkemiz açısından çok yenidir. Ülkemizde tekafül sistemiyle çalışan ilk sigorta şirketi 2009 yılının sonu itibariyle faaliyetine başlamıştır. Yani İslami finans ilkeleri doğrultusunda faaliyet gösteren katılım sigortacılığı Aralık 2016 itibariyle henüz 7 yaşındadır.

Katılım sigortası şirketlerini ticari sigortalar gibi hayat dışı (elementer) sigorta ve hayat sigortası poliçeleri satan şirketler şeklinde ikili bir taksime tabi tutarak danışma kurulları hakkında şunları söyleyebiliriz:

a. Tekafül Esaslı Hayat Dışı Sigorta Şirketi:

2009 Aralık ayında faaliyetlerine başlayan Neova Sigorta, Türkiye’de tekafül esaslı olarak çalıştığını ilan eden ilk sigorta şirkettir. Neova Sigorta henüz kuruluş aşamasında iken Danışma

4- Emeklilik ve Yatırım Fonları ile Sermaye ve Para Piyasası ürünleri için de Danışma Kurulu hizmeti gereklidir. Bu anlamda portföy yönetim şirketlerinin de Danışma Kurulu hizmeti almaları hem işin doğrusunu yapmak hem de itibar açısından büyük önem arz eder.

halini alır.² İşte Danışma Kurulu yapısını da böyle değerlendirmek gerekir.

İslami finans kuruluşlarının, genelde İslam Hukuku özelde ise İslam Ticaret Hukuku (muâmelât fihkî da diyebiliriz) ve İslam İktisadî alanında uzman kişilerden (hoca, akademisyen, araştırmacı) veya bu donanıma sahip bilim adamlarından oluşan bir danışma kurulundan hizmet almaları ya da bu tür yapıları kendi bünyelerinde oluşturmaları şarttır.³

Ülkemizde başta Katılım Bankaları olmak üzere İslami Finans alanında faaliyet gösteren kurumlar, genel olarak ilk kuruldukları günden itibaren, kurul yapısı oluşturulmaksızın bireysel olarak İslam Hukuku alanında uzman danışman hocalardan veya kurul çatısı altında danışma kurullarından fetva alarak işlemlerini yapma gayreti içinde olmuşlardır. Böylece işlemlerinin fıkha uygunluğu konusunda ciddi bir irade göstermişlerdir. **Bünyelerinde bu tarz bir danışmanlık hizmeti alabilecekleri yapıları oluşturmuş olmaları, aslında İslami finans kuruluşlarını gerek kamu gerekse özel diğer tüm ticaret ve hizmet sektörlerinden ayıran bir özellik olmuştur.** Aldıkları bu hizmet açısından ülkemizde bir derecelendirme yapılacak olsa katılım bankaları kesinlikle ilk sıralarda yer alacaktır. Bu ifade çok iddialı bir açıklama olarak algılanmamalıdır. Çünkü Diyanet İşleri Başkanlığı bile her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının fetva ihtiyaçlarını karşılamak adına pek çok önemli hizmetler verse de bildiğimiz kadarıyla kendi bünyesindeki işlemler ve muameleler için bu anlamda hizmet alacağı bir yapı oluşturmamıştır.

Şu halde bünyelerinde Danışma Kurulları yapısına yer veren finans kuruluşlarının, bu tür yapılara yer vermeyen şirket ve müesseselere göre şer'i danışmanlık hizmeti açısından bir adım önde olduğu inkar edilemez. Zaten İslami finans kuruluşlarının taşıdığı en önemli risklerden biri olan “şer'i risk” unsuru Danışma Kurulu yapılanması ile bertaraf edilebilir.

Tüm olumlu yönlerine rağmen Danışma Kurulu yapısına kurumsal bir nitelik kazandırılması, kurul kararlarının uygulanmasıyla ilgili denetim faaliyetleri ve personele İslami bankacılık alanında yetkinlik kazandıracak eğitimler açısından ciddi eksiklikler bulunduğunu ve bu eksiklikleri aşmak adına yapılan

2- “Vâcibin, kendisiyle tamam olduğu şey de vâciptir.”

3 Aslında yukarıda öngördüğümüz Danışma Kurulu yapısı sadece Katılım Bankaları'nı ilgilendiren bir gereklilik şeklinde algılanmamalıdır. Bankacılık, finans, sağlık, gıda, medya, tiyatro, sinema, spor gibi tüm hizmet sektörleri, ticarî ve iktisadî sektörler ile vakıflar, eğitim kurumları ve dernekler bu tür bir yapıya muhtaçtır. Hatta Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bile gerçekleştireceği işlemler ve muameleler hakkında karar verecek bir Danışma Kurulu'na ihtiyacı vardır. Çünkü Diyanet İşleri Başkanlığı'nın fetva ile ilgili iki yönü bulunmalıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının fetva ihtiyacını karşıladığı gibi bizzat kendi işlemleri için de fetva ihtiyacını karşılamalıdır.

Ziraat Emeklilik de pencere modeliyle tekafül sigortacılığı yapma iradesini göstermiştir ve bununla ilgili olarak İsaacademy danışma kurulundan hizmet almaktadır.

B. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKALARININ DANIŞMA KURULLARININ MEVCUT DURUMU

İslâmî finans kuruluşlarının, genelde İslam Hukuku özelde ise İslam Ticaret Hukuku ve İslam İktisadi alanında uzman kişilerden ve bu donanımına sahip bilim adamlarından oluşan bir danışma kurulundan hizmet almaları ya da bu tür yapıları kendi bünyelerinde oluşturmaları gerektiğini belirtmiştik. Kanaatimizce ideal bir İslâmî finans faaliyeti için bundan asla ödün verilmemelidir. Hatta bu kuruluşlar herhangi bir ürün veya proje geliştirdiğinde, sözleşme hazırladığında ya da işlem yaptığında resmî otorite bunlarla ilgili olarak Danışma Kurulu'nun onayını aramalıdır. Bu tür işlemlerde kesinlikle tek bir Danışman Hocanın kararıyla yetinilmemelidir. Bu anlamda gerekli yasal düzenlemeler yapılmalı ve İslâmî finans kuruluşlarının, İslam Hukuku Danışmanlığı hizmetini almaları veya böyle bir birim oluşturmaları, isteğe bağlı olmaktan ve gelişigüzelikten çıkarılarak mevzuat ile zorunlu hale getirilmelidir. Çünkü bireysel içtihatlar yerine kurul içtihatları doğruyu bulma ve muhataplara güven verme açısından daha sağlıklı olacaktır.

Kurul içtihatlarının:

1. Ortak karar mekanizması kurularak bir konu hakkındaki dini – hukuki hükümde mümkün olduğu ölçüde birliğin sağlanması,
 2. Temel dini hükme ulaşılması,
 3. Delile dayalı olmayan görüşlerin yayılmasının önlenmesi,
 4. Toplumun bilinçlenmesine ve doğru olan görüşle amel edilmesine katkı sağlanması,
- gibi konularda temin edeceği faydalar inkar edilemez.

Her konuda tüm kurullar arasında ortak bir kararın çıkması beklenemez. Çünkü görüş farklılıkları, fıkıhın doğasında bulunan bir gerçektir. Bununla birlikte resmî düzeyde ortak standartlar oluşturma gayretleri de olmalıdır. Ancak halihazırda bu ortak standartları oluşturma gerekliliği teorik olarak dile getirilse de bunu sağlamak adına somut adımlar atıldığını söylemek çok zordur.⁵ İleriye dönük adımların başlangıcı

5- TKBB tarafından bazı konularda ortak hareket etmek adına organize edilen ve her katılım bankası Danışma Kurullarından temsilcilerin katılımlarıyla gerçekleştirilen bazı toplantılar olmuştur. Bu toplantılar neticesinde bazı konularda birlik sağlanmıştır. Ancak bizim kastedtiğimiz bazı cüz'î meselelerdeki ortak kararlar değil genel olarak ortak standartlar oluşturma gerekliliğidir.

Kurulu oluşturmuştur. Şu anda şirket bünyesinde oluşturulan üç üyeli bir Danışma Kurulu bulunmaktadır. Türkiye’de bulunan iki üye periyodik olarak şirket merkezinde yıllık ortalama sekiz Danışma Kurulu Hazırlık Toplantısı yapmakta ve bu toplantılarda tespit edilen gündem doğrultusunda kurul başkanının da katılımıyla Danışma Kurulu toplantısı düzenlenmektedir. Şirketin akdedeceği tüm sözleşmeler Danışma Kurulu tarafından incelenmekte ve İslam Hukuku’na uygun hale getirilmektedir. Kurulun sekreteryasını üyelerden biri yürütmekte ve şirket bünyesinde bulunan İç Denetim Müdürü, Danışma Kurulu ile yapılacak toplantıları, görüşmeleri ve yazışmaları organize etmektedir.

Neova Sigorta dışında Doğa Sigorta, şirket bünyesinde ‘Katılım Sigortaları’ birimi kurmuş ve Katılım Sigortaları Danışma Kurulu oluşturmuştur.

Ziraat Sigorta da pencere modeliyle tekafül sigortacılığı yapma iradesini göstermiş ve bununla ilgili olarak bağımsız bir danışmanlık şirketi olan İsfacademy’den danışma kurulu hizmeti almaktadır. İsfacademy danışma kurulu, katılım sigortacılığının pencere modeli yerine bağımsız bir şirket modeliyle yapılması gerektiğini belirterek bu yönde çalışmalarını yapmaktadır.

b. Bireysel Emeklilik ve Hayat Sigortası Şirketleri:

Katılım Bankaları, bireysel emeklilik sistemine başlangıçta mevcut emeklilik şirketleri ile anlaşma yaparak dâhil olmuşlardır. Bu anlaşmada toplanan primlerin İslami finans prensiplerine uygun fonlarda değerlendirilmesi sağlanmış ve belirtilen niteliklere uygun fonlar seçilerek bu hassasiyet korunmuştur. Günümüzde ise Katılım Bankaları genelde kendi şirketlerini kurarak müşterilerine bireysel emeklilik ve hayat sigortası hizmeti verme eğilimindedirler.

Bu anlamda ilk kurulan şirket, 2011 yılında faaliyete geçen Asya Emeklilik’tir. Asya Emeklilik ve Hayat A.Ş. kendi bünyesinde ayrıca bir Danışma Kurulu oluşturmamıştır.

Kuveyt Türk ve Albaraka Katılım Bankaları tarafından ortaklaşa kurulan Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş. de bir diğer bireysel emeklilik ve hayat sigortası şirkettir. Bu şirket 2014 yılında faaliyete geçmiştir. Şirket bünyesinde iki üyeden oluşan bir Danışma Kurulu bulunmaktadır. Danışma Kurulu’nun yıllık olarak en az dört toplantı yapması ve gerekli görüldüğünde ilave toplantılar düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Danışma Kurulu sekreteryasını yürüten Genel Müdür Yardımcısı aynı zamanda kurul toplantılarını, görüşmelerini ve yazışmalarını da organize etmektedir.

5. Banka Danışma Kurulu bünyesinde murakıp / fikhî denetçi çalışmakta mıdır?
6. Banka Danışma Kurulu bünyesinde raportör bulunmakta mıdır?
7. Danışma Kurulu Yönetmeliği var mıdır?
8. Danışma Kurulu'na Bankanın Esas Sözleşmesinde yer verilmiş midir?
9. Danışma Kurulları, banka personeline yönelik faizsiz bankacılık eğitimleri vermekte midir? Veriliyorsa bu eğitimler yılda ortalama kaç kez yapılmakta ve kaç personele ulaşılmaktadır?
10. Danışma Kurulları ürün geliştirme süreçlerine katkı sağlamakta mıdır?
11. Banka bünyesinde sürekli – mesaili olarak çalışan Danışma Kurulu personeli bulunmakta mıdır?

İlettiğimiz sorulara aldığımız cevaplar doğrultusunda katılım bankalarının mevcut danışma kurulları hakkındaki bilgiler aşağıdaki gibidir:

1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. Danışma Kurulu

Albaraka Türk, kurulduğu günden 2012 yılına kadar fikhî danışmanlık hizmetini danışman hocalardan almıştır. 2012 yılında ise Danışma Kurulu oluşturulmuştur.

Albaraka Türk Katılım Bankası'nın sorularımıza verdiği cevaplar şöyledir:

1. Danışma Kurulumuz, biri başkan olmak üzere 4 üyeden, bir sekreter ve bir raportörden oluşur. Ayrıca, Kurulumuzda bir banka temsilcisi ve bir de Grup (Bankamızın bağlı bulunduğu grup) temsilcisi bulunur. Kurulumuz Yönetim Kuruluna bağlı bir kurul olarak organizasyon şemamızda yer alır.
2. Üyelerimiz Dr. Abdul Settar Abu Ghuddah (Başkan), Prof. Dr. Hayrettin Karaman (II. Başkan), Dr. Ahmed Muhyiddin ve Prof. Dr. Hamdi Döndüren'den oluşmaktadır.
3. Danışma Kurulu Sekreteryası bir ay önceden toplantı tarihini Kurum geneline ilan eder. Birimlerden gelen sorular Sekreteryası tarafından toplantı gündemi olarak organize edilir ve toplantı gündemine getirilir.

olarak zikredebileceğimiz ilk çalışma, BDDK ve TKBB tarafından düzenlenen çalıştay olmuştur. Bu çalıştay yapıldıktan sonra hazırlanan çalıştay raporu Temmuz 2014 tarihinde yayımlanmıştır.⁶ BDDK ve TKBB tarafından ortaklaşa olarak 21-23 Aralık 2013 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen "Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı" sonucunda hazırlanan raporda ortak standartlar oluşturma düşüncesine yer verilmiştir. Ancak her ne kadar bu rapor doğrultusunda bazı eylem adımları belirlenmiş ve bazı çalışmalar yapılmış olsa da henüz raporda dile getirilen düşüncelerin eyleme dönüştürülmesi yönünde somut gelişmeler maalesef yoktur.

Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde teklif edeceğimiz ideal Danışma Kurulu yapılanmasına göre şu an itibarıyla çok yetersiz olduğunu düşündüğümüz mevcut Danışma Kurulları yine de çok büyük bir açığı kapatmakta ve önemli hizmetler vermektedir. Ancak bu hizmetler kamu ile paylaşılmadığı ve yeterince bilimsel çalışmaya konu olmadığı için adeta yok hükmündedir. Dolayısıyla bu çalışmamız için en büyük handikapı da bu kapalılık oluşturmaktadır. Çünkü elimizde Türkiye'deki Danışma Kurullarının yapısı, çalışma yöntemi gibi konularda yayınlanmış çalışmalar neredeyse hiç yoktur ve alınan kararların ulaşılabilirliği noktasında sorunlar vardır. Bu bakımdan çalışmamız tümüyle bu alandaki tecrübemize, çeşitli vesilelerle yaptığımız görüşmelere, bazı katılım bankalarının Danışma Kurulu yönetmeliklerine ve özellikle TKBB aracılığıyla Katılım Bankalarına yönelttiğimiz sorulara aldığımız cevaplara dayanacaktır. 24 Kasım 2014 tarihinde TKBB'den, Kuveyt Türk dışındaki⁷ katılım bankaları bünyesinde oluşturulan Danışma Kurulları hakkındaki bilgi talebimiz doğrultusunda TKBB, 28 Kasım 2014 tarihinde 14.KB.705.1331 sayılı yazı ile, ilgili katılım bankalarından topladığı bu bilgileri bizimle paylaşmıştır. Bizim yönelttiğimiz sorular şunlardır:

1. Danışma Kurullarının organizasyon yapısı nedir? Banka organizasyonunda nerede yer almaktadır?
2. Danışma Kurulu üyeleri kimlerden oluşuyor?
3. Danışma Kurullarının çalışma yöntemi nasıldır?
4. Kurul toplantısı yılda kaç kez yapılmaktadır ve ortalama olarak görüşülen soru sayısı nedir?

6- https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/13334calistay_raporu_24072014.pdf (Erişim, 15 Aralık 2014).

7- Makalenin yazarı aynı zamanda Kuveyt Türk Danışma Kurulu kıdemli murakıbyı olarak görev yaptığı için bu soruları kendisi cevaplamıştır..

1. ASYA KATILIM BANKASI A.Ş. BANK ASYA® DANIŞMA KURULU

2012 yılında Danışma Kurulu yapısı oluşturan Banka Asya'nın, Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin 28.11.2014 tarih ve 14.KB.705.1331 sayılı yazısına verdiği cevap aşağıdaki gibidir:

1. Danışma Kurulu; başkan ve raportörlük görevlerini de üstlenen toplam üç üyeden oluşmakta olup, faaliyetlerini Yönetim Kurulu'na bağlı olarak sürdürmektedir.

“Raportör” olarak görevlendirilen üye, Banka ile Danışma Kurulu'nun iletişimi, Bankanın Danışma Kurulu'nun verdiği kararlar çerçevesinde hareket edip etmediğini takip edilmesi, bu husustaki çalışmaların Kurul'a aktarılmasından sorumludur.

2. Üyeler aşağıdaki isimlerden oluşmaktadır.

- Prof. Dr. Hamdi Döndüren
- Prof. Dr. Hamza Aktan
- Doç. Dr. İsak Emin Aktepe

3. Banka bünyesinde yeni bir ürün veya hizmet çıkarılmasına karar verildiğinde ilgili birimin talebi üzerine Danışma Kurulu Sekreteryası (Mevzuat ve Uyum Müdürlüğü) tarafından Yüksek Danışma Kurulu toplantısı organize edilir.

Toplantı öncesi ürün ve hizmetin çıkarılış sebebi, işleyişi, beklenen faydaları içeren bir tanıtıcı doküman hazırlanır. Yapılacak toplantıda ürün/hizmet ile ilgili birimden temsilci bulunur ve Yüksek Danışma Kurulu üyelerine ürün/hizmet hakkında bilgi verir.

Kararlar Kurul üyelerinin oy çokluğu ile alınır. Kararlar toplantı sonrasında yazılı hale getirilir ve üyelerce imzalanır.

Üst yönetime bildirilen Yüksek Danışma Kurulu kararlarının uygulamaya geçilmesinden Genel Müdürlük makamı sorumludur. Danışma Kurulu tarafından icazet verilmeyen herhangi bir ürün/hizmet uygulamaya geçirilmemektedir.

Bunun haricinde müşteriler, çalışanlar veya ilgili diğer taraflarca sorulan sorular e-posta yoluyla Raportör ve Danışma Kurulu'nun diğer üyelerine iletilmekte, raportör tarafından cevaplar derlenerek sorulan husus için ortak bir cevap oluşturularak sorular cevaplandırılmaktadır.

4. Kurul periyodik toplantılar yapmamakta olup Banka bünyesinde yeni bir ürün veya hizmet çıkarılması ya da mevcut ürünlere ilişkin değişiklik ihtiyacı doğması durumunda toplanmaktadır.

8- 22.07.2016 tarih ve 6947 sayılı BDDK kararıyla Asya Katılım Bankası A.Ş.'nin faaliyet izni kaldırılmıştır.

Ayrıca, Kurul, Kurumun tüm iş akışlarını, politika ve prosedürlerini belli bir inceleme takvimine bağlamış olup Sekreteryaya söz konusu takvim ışığında Kurul gündemini hazırlar. Toplantıları müteakip alınan kararlar ilgili birimlere iletilir.

4. Planlanan (hedeflenen) yıllık toplantı sayısı 4'tür. Her toplantı genellikle iki gün olarak planlanır. İhtiyaç halinde ekstra toplantılar da yapılabilir. Ortalama her toplantıda 8-10 civarında gündem maddesi görüşülür.
5. Yönetmeliğimize göre murakıp görevi İç Denetim ekibimize verilmiştir.
6. Yönetmeliğimize göre Kurulumuzda Raportör bulunmaktadır.
7. Yönetmeliğimiz vardır. Yönetmeliğimiz genel olarak burada sorulan konuları açıklar.
8. Ana Sözleşmemizde Danışma Kuruluna yer verilmemiştir.
9. Yönetmeliğimize göre Danışma Kurulu'nun eğitim vermesi gerekmektedir. Bu kapsamda tüm yeni iş başı yapan personele Faizsiz Bankacılık modeli anlatılır. Ayrıca, denetim ekibimize düzenli olarak bu eğitimler verilir.
10. Kurulumuz yeni geliştirilen ürünlerin faizsiz bankacılık ilkelerine uygunluğu konusunda görüş belirtir ve bu tür ürünlerin sayısının artırılması konusunda yardımcı olmaya çalışır.
11. Sekreter, Raportör ve Gözlemci üye bulunmaktadır.

Aslında bizim yönelttiğimiz 11. soru banka bünyesinde Danışma Kurulu'na sekreterlik, raportörlük yapan personeli tespitiye yönelik değil, sürekli – mesaili olarak çalışan Danışma Kurulu personelinin (murakıp, günlük soruları cevaplayan kadro, danışma kurulu ile banka idaresi arasında organizasyonu sağlayan ekip) bulunup bulunmadığını tespitiye yöneliktir. Albaraka Türk tarafından verilen bu cevaptan Albaraka Türk'te Danışma Kurulu'na sekreterlik, raportörlük hizmeti veren personeller ile gözlemci üye bulunduğunu anlıyoruz ancak sürekli – mesaili olarak çalışan Danışma Kurulu personelinin bulunup bulunmadığını tespit edemiyoruz.

2. KUVEYT – TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş. DANIŞMA KURULU

Kuveyt – Türk, kurulduğu 1989 yılından 2002 yılına kadar fikhî danışmanlık hizmetini şirketin ana ortağı Kuwait Finance House bünyesinde oluşturulan Danışma Kurulundan almıştır. Bu süre içerisinde merhum Nurettin Can Hoca murakıp olarak Türkiye’de görev yapmıştır. 2002 yılında Kuveyt Türk kendi Danışma Kurulu’nu kurmuş ve Nurettin Can Hoca 2009 yılına kadar kurul başkanlığını yürütmüştür. Halihazır durumda Kuveyt Türk Danışma Kurulu yapısını yukarıdaki sorular çerçevesinde aşağıdaki gibi açıklamak mümkündür:

1. Kuveyt Türk Danışma Kurulu, Yönetim Kurulu’na bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Danışma Kurulu, üyeler ve murakabe müdürlüğünden oluşmaktadır. Murakabe Müdürü aynı zamanda Danışma Kurulu’nda oy hakkına sahip “İdari Üye” konumundadır ve Danışma Kurulu başkanına karşı sorumludur. Danışma Kurulu üye sayısı, Danışma Kurulu yönetmeliğine göre 6’ya kadar çıkarılabilir.
2. Danışma Kurulu şu isimlerden oluşmaktadır:
 - Doç. Dr. Anwar Shuaib ALABDULSALAM Başkan
 - Dr. İsmail HALİTOĞLU İdârî Üye
 - Prof. Dr. Servet BAYINDIR Üye
 - Yrd. Doç. Dr. Abdullah DURMUŞ Üye
 - Halil GÜNENÇ Üye
 - Mehmet ODABAŞI Üye
3. Murakabe Müdürlüğü, herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın bütün birimlerden ve her aşamadan personelden gelen sorularla ilgili ilk görüşmeleri yapar. Bu ilk görüşmeler ve toplantılar sonucunda daha önce Kurul kararı bulunan konular cevaplanır. Kurulun cevabı bulunmayan sorular ve yeni geliştirilen ürünler tespit edilir. Bu aşamada Murakabe Müdürlüğü soruların oluşturulmasına ve ürünün tasarımına katkı sağlar. Gerekli durumlarda alternatif öneriler sunar. Sorular, ürünler ve alternatif öneriler Danışma Kurulu’na arz edilmeden önce gerekli hukuki ve operasyonel destekleri almak üzere Prensipleri Uygulama Komitesi’ne

Bunun haricinde dar kapsamlı sorular için toplantı yapılmasını beklemeksizin Kurul üyelerine e-posta yoluyla konular iletilerek cevap alınmaktadır.

5. Çalışmamaktadır. Ancak mevcut ürün ve hizmetlerin Danışma Kurulumuzun verdiği icazetler çerçevesinde olup olmadığı hususu Teftiş Kurulu Başkanlığı müfettişlerince denetlenmektedir.
 6. Doç. Dr. İsak Emin Aktepe aynı zamanda Danışma Kurulu'nun raportörü olarak görev almaktadır.
 7. Bankamıza ait Yüksek Danışma Kurulu Yönetmeliği bulunmaktadır. Söz konusu Yönetmelik içeriği;
 - Genel Hükümler,
 - Kuruluş ve Kadro,
 - Görev, Yetki ve Sorumluluklar,
 - Yüksek Danışma Kurulu'nun çalışma yöntemleri (Toplanma, Soruların Görüşülmesi, Karar Alma, Banka Faaliyetlerinin Murakabesi)
 - Diğer düzenlemelerden (Özlük hakları, Bağlı olduğu organ, çalışma merkezi vb.) oluşmaktadır.
 8. Danışma Kurulu'na, bankanın Ana Sözleşmenin 45. Maddesinde yer verilmiştir.
 9. Danışma Kurulu tarafından tüm banka çalışanlarına yönelik yüz yüze faizsiz bankacılık eğitimi verilmemekte olup müdür, müfettiş gibi belirli unvanlardaki çalışanlara Danışma Kurulu üyeleri tarafından eğitim verilmektedir.
- Yeni işe başlayan çalışanlarımıza Temel Bankacılık Eğitimi kapsamında Katılım Bankacılığı konularında tez çalışmaları bulunan, tecrübeli banka personeli tarafından sınıf içi eğitimler verilmektedir.
- Bunun haricinde tüm çalışanlarımıza içeriği Doç. Dr. İsak Emin Aktepe tarafından belirlenen e-öğrenme atanması suretiyle katılım bankacılığı eğitimi verilmektedir. Yine İ. Emin Aktepe tarafından hazırlanan "Sorularla Katılım Bankacılığı" kitabı tüm personelimize dağıtılmıştır.
- Ayrıca haftalık olarak tüm personelimize "Katılım Bankacılığı Hakkında Merak Edilenler" başlıklı duyurular yayımlanarak bilgilerin güncel tutulması sağlanmaktadır.
- Bankamızda müdür unvanına terfi edecek kişilerin "Katılım Bankacılığı Sınavı"na girmeleri ve başarılı olmaları zorunlu tutulmaktadır.
10. Danışma Kurulu ürün geliştirme süreçlerine katkı sağlamamaktadır. Ancak; geliştirilen ürünlerin katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu hususunda katkıları bulunmaktadır.
 11. Bulunmamaktadır.

Sorular Türkçe olarak hazırlanmakta ve Arapça'ya çevirilmekte, Kurul toplantısında karar metni Arapça olarak oluşturulup ardından Türkçe'ye tercüme edilmektedir.

Danışma Kurulu Murakabe Müdürlüğü bu işlemlerin tamamını yerine getirmekte ve toplantı tutanaklarını Türkçe ve Arapça olarak üyelere imzalattırıp arşivlemektedir. Dolayısıyla raportörlük görevi Murakabe Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır.

7. Danışma Kurulu yönetmeliği vardır.
8. Danışma Kurulu'na bankanın esas sözleşmesinin 43. maddesinde yer verilmiştir.
9. Danışma Kurulu murakabe birimi, Eğitim Müdürlüğü'nün organizasyonu kapsamında yeni başlayan personele ve devam eden çalışanlara yönelik faizsiz bankacılık eğitimleri vermektedir. Yılda ortalama 30 eğitim verilmekte ve her bir eğitime katılanlar ortalama 30 kişi olmaktadır. Danışma Kurulu murakabe birimi tarafından hazırlanan eğitim dökümanları, danışma kurulu kararları ve kararlarla ilgili açıklamalar bankanın portalında ve paylaşım alanlarında personele sürekli sunulmaktadır. Personelin terfi işlemleri için yapılan sınavlar kapsamında faizsiz bankacılıkla ilgili sorular da sorulmaktadır.
10. Danışma Kurulu Murakabe Birimi, ürün geliştirme süreçlerine katkı sağlamaktadır. Ürün tasarım aşamasında iken Murakabe birimi ile sürekli toplantılar yapılmakta ve Murakabe Biriminin önerileri doğrultusunda oluşturulan yapı Danışma Kurulu'nun onayına arz edilmektedir.
11. Murakabe Müdürlüğü personeli, banka bünyesinde sürekli – mesaili olarak çalışmaktadır. Müdürlük personelinin tamamı İslam Hukuku alanında ihtisas yapmış ve sektör tecrübesi olan uzmanlardır.

3. TÜRKİYE FİNANS KATILIM BANKASI A.Ş. DANIŞMA KURULU

2012 yılında Danışma Kurulu oluşturan Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.'nin Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin 28.11.2014 tarih ve 14.KB.705.1331 sayılı yazısına verdiği cevap aşağıdaki gibidir:

Danışma Kurulu 1 başkan ve 3 üyeden oluşmaktadır. Bankayı temsilen katılan üyenin oy hakkı yoktur. 3 hocamızın oy hakkı bulunmaktadır. Genel Müdürlük komiteleri içinde yer almaktadır. Bu nedenle Komite Genel Müdür'e bağlıdır, ancak komitenin karar alması ile ilgili konularda Genel Müdürün bir dahli olmaması için toplantılar sadece üyeler ile yapılmaktadır.

sunulur. Prensipleri Uygulama Komitesi, Murakabe Müdürlüğü tarafından tespit edilen gündeme müdahale etmez sadece katkı sağlar.

Gündem metni Türkçe ve Arapça olarak oluşturulup Danışma Kurulu'na arz edilir. Kurulda sorular görüşülürken soru sahibi, ilgili taraflar, hukukçular ve uzmanlar hazır bulunur. Kararlar oybirliği veya oyçokluğu ile alınır. Eşitlik olması halinde Danışma Kurulu başkanının bulunduğu tarafın görüşü tercih edilir. Bu bakımdan eşitlik halinde başkanın çekimser kalması söz konusu olamaz. Soru sahibinin bulunmaması veya Danışma Kurulu'nda bir kanaat oluşmaması halinde ilgili sorunun görüşülmesi ertelenir. Karara muhalif olan üye toplantı tutanağına el yazısı ile muhalefet şerhi yazabilir; ancak organizasyona kurul kararı iletilir.

Danışma Kurulu kararları Türkçe ve Arapça olarak kaydedilip üyelerce imzalanarak arşivlenir. Alınan kararlar toplantı sonrasında soru sahipleri, ilgili birimler ve üst yönetime tebliğ edilir. Ayrıca bu kararlar Banka'nın Portal'inde Danışma Kurulu sayfasında yayınlanır.

4. Danışma Kurulu yılda ortalama 10 toplantı yapmakta ve toplantı gündemine ortalama 8 soru alınmaktadır. Bu soruların bir kısmı rutin nitelikli olabilmektedir.

Danışma Kurulu toplantılarına hazırlık sürecinde ve kararların ilgililere açıklanması / anlatılması aşamalarında Murakabe Müdürlüğü tarafından ise haftada ortalama 15 toplantı ve görüşme yapılmaktadır. Bu yönüyle murakabe birimi kurula gelecek sorular ve ürünlerle ilgili ön görüşmeler ve toplantılar yaparak Danışma Kurulu ile banka organizasyonu arasında etkili bir iletişim sağlar.

5. Danışma Kurulu bünyesinde fikhî denetim için özel bir müdürlük bulunmaktadır. Murakabe Müdürlüğü üç daimi ve iki yarı zamanlı toplam beş personelden oluşmakta, şube ve birimlere yönelik yaptığı murakabeler sonucunda elde ettiği bulguları çeyrek dönemlik raporlar halinde Danışma Kurulu'na sunmaktadır. Ayrıca tespit edilen bulgular Üst Yönetimle paylaşılarak gerekli aksiyonlar alınmaktadır. Raporlar hem Türkçe hem de Arapça olarak tutulmaktadır.

Danışma Kurulu murakabe birimi, şube ve birim denetimleri kapsamında yerinde eğitimler de vermektedir. Bir anlamda denetim ve eğitim birleştirilmekte yılda ortalama 40 şube ve birime ulaşılmaktadır.

Murakabe birimi bazı denetimlerini sistem üzerinden gerçekleştirdiği gibi teftiş birimleriyle de işbirliği yapmaktadır.

6. Kuveyt Türk Danışma Kurulu toplantı tutanakları Arapça ve Türkçe olarak arşivlenmektedir.

III. DANIŞMAKURULLARIYLAİLGİLİELEŞTİRİLER ve BU ELEŞTİRİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. EKONOMİ VE FİNANS ALANINDA BİLGİ EKSİKLİĞİ

Danışma Kurulları üyelerinin finans ve ekonomi bilmediği eleştirisi sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu eleştiride haklılık payı bulunsa bile, bu durum Danışma Kurulu yapısının doğru çalışmasına engel teşkil etmez. Çünkü fetva veren veya şer'î görüş beyan eden kimsenin konuyu genel olarak bilmesi ve uzmanların açıklamaları doğrultusunda meseleye vakıf olması yeterlidir. Aslında bir ekip çalışması yapılmakta ve taraflar birbirini tamamlamaktadır.

Tıp ve gıda alanında fetva veren hocaların bir doktor ve gıda mühendisi kadar tıp ve gıdadan anlaması gerekmediği gibi Danışma Kurulu üyesi hocaların bir bankacı kadar bankacılık veya bir finansçı kadar finans bilmesi de gerekmez.

B. DANIŞMA KURULLARI ARASINDA GÖRÜŞ AYRILIKLARININ BULUNMASI

İçtihadî meselelerde görüş ayrılıklarının bulunması kadar doğal bir husus yoktur. Ancak bu görüş ayrılıklarının belki özelde bir İslamî finans kuruluşu için avantajı olabilse de genel olarak bütün bir sisteme olan güveni sarstığı da bir gerçektir. Dolayısıyla sisteme standart getirilmesi ve kararlar arasındaki önemli farklılıkların bertaraf edilmesi gerekmektedir.

C. DANIŞMA KURULU ÜYELERİNE YÜKSEK ÜCRET VERİLMESİ

Danışma Kurulu üyeleri, yılların verdiği bir bilgi birikimine ve iş tecrübesine sahiptir. Danışma Kurulu üyeleri tıpkı üniversitedeki akademisyen, diyanetteki hoca, din işleri yüksek kurulundaki uzman, hukuk danışmanı, mali müşavir gibi bir meslek icra etmektedir ve bunun karşılığını alması kadar doğal bir durum yoktur. Daha da ötesi, bilgi üreten herkese zihni ve gönlü rahat olacak şekilde dolgun ücret verilmesi, o ülkenin gelişmişliğini gösterir. Bu yüzden bu konunun tartışma konusu edilerek hocaların itham altına alınması doğru bir yaklaşım değildir.

Ömer b. Abdülaziz'in danışmanına verdiği değeri gözler önüne seren aşağıdaki bilgiyi incelemek bizim bu konudaki kanaatimizi açıklamaya yeterli olacaktır:

.....

Danışma Kurulu Üyeleri şu isimlerden oluşmaktadır: Prof. Dr. Hayreddin KARAMAN, Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN, Doç. Dr. İsak Emin AKTEPE.

Faizsiz Bankacılık ile ilgili konular Faizsiz Bankacılık Uygulama ve Geliştirme Servisine gelmektedir. Sorular Danışma Kurulu sekreteri ile paylaşılmaktadır. Sekreter tarafından cevaplanan sorular ilgili muhatabına iletilmektedir. Cevaplanamayan sorular Danışma Kuruluna taşınmaktadır. Danışma Kurulunda oy çokluğu ile kararlar alınmaktadır.

Danışma Kurulu konular biriktiğinde toplanmaktadır. Ortalama olarak 6-7 adet konu görüşülmektedir.

Danışma Kurulu murakıbyı yoktur.

Faizsiz Bankacılık Uygulama ve Geliştirme Servisi, Danışma Kurulu raportörlüğünü yürütmektedir.

Danışma Kurulu yönetmeliği yoktur. Danışma Kurulu süreci ve Danışma Kurulu ile ilgili çalışan Faizsiz Bankacılık Uygulama ve Geliştirme Servisi İş Tanımı vardır.

Danışma Kurulu'na Bankanın Esas Sözleşmesinde yer verilmemiştir.

Faizsiz Bankacılık Uygulama ve Geliştirme Servisi ile Danışma Kurulu Sekreterliği tarafından eğitimler verilmektedir. Yılda ortalama 50-60 adet farklı gruba eğitim verilmektedir.

Danışma Kurulları ürün geliştirme süreçlerine katkı sağlamaktadır.

Banka bünyesinde sürekli – mesaili olarak çalışan Danışma Kurulu personeli bulunmamaktadır. Bu alandaki boşluğu doldurmak için Faizsiz Bankacılık Uygulama ve Geliştirme Servisi kurulmuştur. Bu servis Bankanın Katılım Bankacılığı prensiplerine göre çalışma yönünde faaliyetlerini yürütmektedir.

4. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

Ziraat Katılım Bankası A.Ş. Danışma Kurulu hizmetini bağımsız bir fikhî danışmanlık ve denetim firmasından almaktadır.

5. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

Vakıf Katılım Bankası A.Ş. Danışma Kurulu 2016 yılının ikinci yarısında oluşturulmuş olup üç üyeden oluşmaktadır. Danışma Kurulu Üyeleri Prof. Dr. Hayreddin KARAMAN, Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN ve Prof. Dr. Arif ERSOY'dur.

IV. DANIŞMA KURULU YAPISI İÇİN ÖNERİMİZ

BDDK ve TKBB'nin ortaklaşa olarak 21 -23 Aralık 2013 tarihleri arasında düzenlediği ve sonucu Temmuz 2014 tarihinde yayımlanan “Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu”nun 78-86. sayfaları arasında “Danışma Kurulları Masası”nda tartışılan konular ayrıntılı bir şekilde raporlanmıştır. Bu raporda dile getirilen en önemli husus bir Üst veya Merkezi Kurul’un kurulmasına yöneliktir. Üst Kurul ile hedeflenen amaç, standart kararların oluşumunu sağlamaktır. Bu yapı ile aslında çok geniş bir bilgi birikimine sahip olduğu halde maalesef şu anda İslami finans sektöründe bir ekol olarak adı bile geçmeyen Türkiye’nin her türlü bilimsel çalışmada “Türkiye Ekolü” denilerek yer almasına katkıda bulunulması da hedeflenmektedir.

Üst Kurul’un oluşturulması, her bir İslami Finans Kuruluşu’nun kendi bünyesinde danışma kurulu kurmasına veya dışarıdan bu hizmeti almasına engel teşkil etmeyecektir. Raporda gerek Üst Kurul’un gerekse İslami Finans Kuruluşlarının hizmet aldıkları danışma kurullarının görev ve yetkileri, çalışma usulü, organları, üye sayısı ve üyelerin nitelikleri gibi konular ayrıntılı bir şekilde ele alınmış; Üst Kurul ile özel nitelikteki danışma kurulları arasındaki ilişkiye yer verilmiştir.

Burada en kayda değer tartışma Üst Kurul’un sistemdeki konumu ile ilgili olarak yaşanmaktadır. Kanaatimizce sağlıklı ve tüm İslami finans sektörüne katkı sağlayacak bir yapı oluşturulabilmesi için İstanbul Finans Merkezi hedefi kapsamında daha radikal kararlara imza atılmalıdır. Bunun ilk adımı da başbakanlığa veya ilgili bir bakanlığa bağlı olarak bir “İslami Finans Genel Sekreterliği” kurmak olmalıdır. Üst Kurul işte bu sekreterliğe bağlı olarak konumlandırılmalıdır. Ancak geldiğimiz noktada bu üst kurulun TKBB bünyesinde oluşturulmasına karar verilmiştir. Kanaatimizce, Türkiye’nin şartları gereği böyle bir karar alınmış olmasına rağmen, TKBB genel olarak İslami finans kuruluşlarının değil sadece katılım bankalarının üye oldukları bir meslek kuruluşu olduğu için bu konumlandırma doğru değildir.

İslami Finans Genel Sekreterliği, İslami finans kuruluşlarında istihdam edilecek personellerin ve danışma kurullarında görev alacak ilim adamlarının yetiştirilmesini sağlamak üzere profesyonel bir “İslami Finans Enstitüsü” de kurarak toplumsal bir farzın ifasına katkıda bulunmalıdır. Böylece devamlılığı olan, donanımlı personel ve ilim adamı yetiştiren bir merkez meydana gelecektir.

Böyle bir çalışma devamında çok daha bereketli açılımlara ve çalışmalara zemin hazırlayacaktır. Şöyle ki:

D. BİRDEN FAZLA YERDE DANIŞMANLIK YAPILMASI

Abartılı ve hakkı verilemeyecek sayıda danışmanlığın doğru olmadığı bir gerçektir. Eğer bir kimse hakkını veremiyorsa tek bir yerde bile danışman olmamalıdır. Bununla birlikte bir kimsenin işinin hakkını vererek birden fazla kuruluştan danışmanlık yapmasında sakınca bulunmadığı kanaatindeyim. Bu yönüyle danışmanların durumu bir avukatın birden fazla firmaya veya kişiye danışmanlık yapması, bir mali müşavirin yine pek çok firmaya hizmet vermesi gibi değerlendirilmelidir.

E. DANIŞMA KURULUNUN KARARLARINDA BAĞIMSIZ OLMAMASI

Danışma Kurulu'nun bağımsızlığını sağlamak üzere objektif bazı tedbirler alınabilir ve zaten bu tedbirler konuyla ilgili uluslararası standartlarda (AAOIFI ve IFSB) yer almıştır. Ancak kanaatimce burada önemli olan vicdânî bağımsızlıktır; başka bir ifadeyle Allah'a bağlılık ve Allah korkusudur. Vicdânî bağımsızlık her ne kadar sübjektif ve ölçülemeyen bir şey olsa da aslolan budur. İlim ehli, Müslüman toplumun finansal meselelerle ilgili sorunlarını çözmek ve yerine göre geçici çözüm önerilerinde bulunmakla mükelleftir. Bu çözümleri araştırıp sunarken Allah korkusunu ve Müslüman toplumun maslahatını merkeze almalıdır. Eğer bir kimse bu vicdânî bağımsızlığa sahip değilse objektif tedbirlerle bağımsız olması sağlanan bir kurul oluşturulsa bile sağlıklı bir işleyişi olmayacaktır.

F. DANIŞMA KURULLARIYLA İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELERİN BULUNMAMASI

Bu eleştiri çok yerindedir. Gerçekten de Türkiye'de bu konuyla ilgili hiçbir düzenleme yoktur. İslâmî finans kuruluşlarının ve İslami finans ürünleri satan firmaların, İslami Finans Danışmanlığı hizmetini Danışma Kurulu düzeyinde almaları isteğe bağlı olmaktan çıkarılarak yasal düzenlemelerle zorunlu hale getirilmelidir. Bu hedefe hizmet etmek adına Danışma Kurulu'nun tanımı, kurul üyelerinde aranacak özellikler, kurulun oluşturulması, kurul üyelerinin sayısı, kurul başkanının ve üyelerinin seçimi, atanması, görev süresi, görevden alınması, kurulun organizasyon şemasındaki yeri, kurula bağlı olarak çalışacak birimlerin tespiti ve bu birimlerde istihdam edilecek personellerde aranacak şartlar, kurula arz edilecek soruların ve kurul raporlarının hazırlanması gibi konularda uluslararası standartları dikkate alarak⁹ Türkiye özelinde İslami finans kuruluşları için bir "Türkiye Danışma Kurulu Standartları" yayınlanması gerektiğini düşünmekteyiz.

9- Accounting, Auditing and Governance Standards for Islamic Financial Institutions, "Shari'a Supervisory Board: Appointment, Composition and Report", Governance Standard for Islamic Financial Institutions No. 1, 1431 H – 2010, s. Manama / Bahrain 2010.

Bir takım ihtimaller ve vehimleri dikkate alarak vakıaya çözüm üretmekten kaçınmak ise doğru değildir. Dolayısıyla Üst Kurul bu durumlarda cesaretle karar almalı ancak daha sonra mahzurlu bir takım sonuçlar görürse görüşünü değiştirebilmelidir.

3. Güncel bazı meselelerin klasik kaynaklarda geçen bazı kavramlara benzetilerek açıklanması ve ilgili meseleye klasik kaynaklardan bir mesnet aranması çok doğaldır. Bu sadece fıkıh açısından değil modern hukuk açısından da böyledir. Örneğin cari hesabın bir karz mı emanet mi yoksa her iki akdin de özelliklerini taşıyan yeni bir akit türü mü olduğu; akreditifin vekalet mi, kefalet mi yoksa itibar kullanımı karşılığı alınan ücret mi olduğu sadece fıkıhçılar arasında değil hukukçular arasında da tartışmalıdır. Bununla birlikte Üst Kurul, yeni bir meseleyi kendi iç dinamikleriyle özgün olarak yorumlayabilmelidir.

SONUÇ

Mutlak anlamda mülk sahibi Allah Teâlâ'dır. İnsanlar ise bu mülk üzerinde Allah'ın izniyle, adeta bir emanetçi gibi tasarruf etmektedirler. Emanetçi, emaneti asıl sahibinin isteğine uygun olarak idare etmekle ve korumakla sorumludur. İşte emanet sahibinin koymuş olduğu kurallar üzerine bina edilmiş olan İslam Hukuku hükümleri¹⁰, insanlara bu sorumluluğu nasıl yerine getireceklerini gösterir. Katılım Bankaları da faizsiz olma ve helal kazanç iddialarıyla yola çıktıklarına göre, bu mülkün asıl sahibinin muradını esas alacaklarını deklare etmiş olmaktadır. Öyleyse beyan edilen iddia ile tatbik edilen uygulama birbirini desteklemelidir.

İslami Finans Kuruluşlarının en temel misyonu faizsizlik ve helal kazançtır. Bu misyonu canlı tutacak, geliştirecek ve savunacak mekanizmaları kurmak ve bununla da yetinmeyip onları güçlü kılacak ve donanımlı hale getirecek çalışmaları yapmak da bu kuruluşlar için için vazgeçilmez bir ödevdir. İşlemlerin faizsiz ve helal olması bir farz olduğuna göre, bu farzı ifa edebilmek için gerekli olan diğer unsurların varlığı da zorunluluk halini alır.

10- Bu cümlemiz "İslam Hukuku'ndaki bazı hükümlerin değişikliğe açık olduğu" gerçeği ile karıştırılmamalıdır. Vurgulamak istediğimiz; İslam Hukuku'nun asla değişiklik kabul etmeyecek temel bazı kurallara dayalı olduğudur.

a. Tüm İslami finans kuruluşları, İslami finans prensiplerine uyum danışmanlığı hizmetini standart ölçülerde alacak ve bu hizmeti kendisine sunacak birimleri oluşturacaktır. Bu ise gerek çalışanların gerekse müşterilerin faizsizlik ve helal kazanç konusunda bu kurumlara olan güvenini artıracaktır.

b. Bu sayede yeni istihdam alanları doğacak; gerek diyanet gerekse üniversite çevresinde araştırmacıların ve akademisyenlerin İslami finansa olan ilgileri artacaktır.

c. Diyanet İşleri Başkanlığı nezdinde İslami finansla ilgili konulara hakim özel bir ihtisas birimi oluşturulacağı gibi üniversitelerde de İslami finans kürsüleri kurulacaktır.

d. İslami finans kuruluşları, günümüzde İslam Ticaret Hukuku'nun en canlı uygulama alanıdır. Dolayısıyla akademik çalışmalar için çok verimli bir saha oluşturmaktadır. Danışma Kurullarının varlığı, bu tür çalışmalar için cesaretlendirici bir unsur olacaktır. Özellikle de ülkemizde Katılım Bankacılığı Fıkhı / İslami Finans Fıkhı alanında neredeyse hiçbir çalışmanın olmadığı göz önünde bulundurulursa bunun önemi daha da artacaktır.

e. Faizin haramlığı konusunda tüm müslümanlar arasında maalesef bir hassasiyet kaybı yaşanmaktadır ve bunun boyutları çok ciddidir. Bu çalışmalar, en azından kendi ülkemizde faizin ne denli büyük bir haram olduğu konusunda uyarıcı etki sağlayacaktır.

f. Dinimizin üzerinde en fazla durduğu hususlardan biri de helal kazançtır. Haram ve helali belirleyen Allah Teâlâ ve Resûlü'dür. Fakat bunları insanlara öğretenler ve yeni meselelerde içtihat ederek müslümanlara yol gösterenler ise alimlerdir. Danışma Kurullarının oluşturulması ilim ehlinin onore edilmesi anlamına gelecek ve onların uygulamalı olarak bilgi üretmelerine imkan sağlayacaktır.

Üst Kurul standart kararları oluştururken elbette fetva usul ve adabına riayet edecektir. Ancak bizim bu konuda tavsiye edebileceğimiz hususlar şunlar olabilir;

1. İhtiyaç ve zorunluluk karşısında bulunan yeni çözümler tartışmalı da olsa standart hale getirilmelidir.
2. Verilen bir fetvanın uzun vadede nelere yol açabileceğini kestirmek hiç de kolay değildir. Arz edilen fikhî görüşün mahzurlu bir duruma yol açıp açmayacağı konusunda Üst Kurul ciddi değerlendirmeler yapmalıdır. Ancak gelecekte ortaya çıkabileceği düşünülen bir takım mahzurlu durumlar vehimden ibaret iken, hali hazırda çözüm isteyen mesele ise vakıdır.

خدمة التدقيق الشرعي

قيمة مضافة لأعمالك...

شورى للاستشارات الشرعية
Shura Sharia Consultancy

shura_consult

shurashariaconsultancy

shura sharia consultancy

(965) 6627 3033